

BERONA¹

*

BYL JEDEN KRÁL A TEN KRÁL MĚL VELIKOU A KRÁSNOU zahradu, které snad nikde páru nebylo. V té zahradě byl jeden vysoký a rozrastěný strom, rovný jako jedle, krásný jako lípa. Ať přišel do zahrady, kdo přišel, každý nejprv naň oči uprel (opřel) a nevěděl se naň dosti nahledět. – Pro jeho krásu i sám král často si ho obhlížel se všech stran a nikdy se jeho krásy nasytiti nemohl. – I povídá si jednou: „Už by ja len rád vedieť, ak ťa volajú² a či dajaké ovocia nosíš. Sám si dost hlavu lámem a nič vyhútať³ nĕmuožem, prečo pri tvojej kráse od toľkých rokou žiadneho ovocia nĕnosiš! Zaveľa⁴ by som nĕdal, keby mi dakdo oznámil, čo je to, jako je to s tĕbou.“

V myšlĕnkách odešel ze zahrady, ale mu vždy v hlavĕ vrtalo, jak by se čeho o tom stromĕ dovĕděti mohl. Konečně mu přišlo na rozum, či by mu to moudří lidé povĕděti nezna-
li.

Dal zavolati z celĕ krajiny moudrých lidí, zahradníkŭv i hadačŭv. Když se sešli, zavedl jich do zahrady k tomu stromu řka jim: „Moji milí ľudie, od veľa rokou tento strom tu stojí, rastie a ovocia nĕmá; – rád by som vedieť, čo je to za strom a či ovocia donĕsie?“

Ti moudří lidé, hádači a zahradníci, hýkali⁵ nad tou krásou, obzerali ho se všech stran, ale na královu otázku nevěděli odpovídat, až se tu přibelhal jeden starý, na palicu⁶ opřĕný človĕk. Ten zpomezi druhých vykročiv, před krále se postavil řka: „Darmo si rozumy hubítĕ, to sa uhádnuť nĕdá, ale ja vám o tom divnom strome dačo⁷ poviem.“ – Všickni natrčili uši a stařeček vypravoval dále. „Za mojho malička rozprával mi jedon velmi starý človĕk, že tomuto stromu

¹ Někteří praví místo Berona bohyně Helena. ² Jmenují. ³ Vymyslit.
⁴ Mnoho. ⁵ Velmi se divili, řkajíce hy! ⁶ Hůl. ⁷ Dač, dačo, něco.

ažda v celom svetě páru niet a že také ovocia nosí, jakého ľudie eště něvídali. Pred polnocou sa pučí, po chvílke kvitně, a zas po chvílke zlaté ovocia dozrieva. O polnoci ho⁸ dakdo oberá – ja něviem kdo.“

Všickni hleděli na starce s podivením, král s vyjasněnou tváří. „Kedže je tak,“ praví na to král, „dám ja na to striehnuť. Strom je muoj, a z mojho stromu muožem aj ovocia oberať, v tom mi ažda nik⁸ brániť něbudě. Tak urobím.“

Královští tři synové stáli u otce a čekali, co dále řekne; král ale přímo k nim se obrátiv, pravil jim: „Moji synovie, ja teraz o tom premyšľujem, kdo by sa na to varovanie⁹ dať muohol. Vy stě mi najvernější, stě hodní, rezkí šuhajci, či by sa z vás jedon na to nědal?“

„Ja sa na to podberiem¹⁰,“ pravil nejstarší; „ažda ho len dostriehněm a na ukážku vám jedno ovocie doněsiem.“

„Nože no, synu muoj, keď sa na to podberáš, lenže sa statočně podrž“ – řekl mu otec.

Přišel večer. Nejstarší králův syn nazval si druhův, nabrali si pečeně a vína, aby jim veseleji bylo a by také nezaspali; tak připraveni vybrali se do zahrady pod strom. Rozložili si oheň, jedli, pili, směli se, veselili, takže jim sen ani na oči nepřišel. – Před půlnocí obzerajú¹¹ strom, najdou puky; po chvíli se opět dívají, tu se rozvíjí květ, a po chvíli místo květu malé bleskové bobulky viděli. Bobulky navidomočima rostly a krásné, zlaté jablíčka jako hvězdičky po stromě se ligocú (třpytí). Všickni hledí na strom, sotva že dychají. „Len eště jako mak čakajme, kým dozrejú,“ – šeptal princ. – Zblížila se půlnoc; každý se k stromu tlačil, by se nahoru vyrieštil¹² a jablko utrhl; – tu – hle – blesk, třesk, vichor, hrmavica a strašlivá leja, tma a mrákota jako v rohu, nejinak to bylo, než jako by se svět převrátiti měl. Varovníci¹³ nevěděli, kdě sa, čo sa (kde jsou, co jsou) od strachu. Po chvílce se bouřka

⁸ Nikdo. ⁹ Hlídnání. ¹⁰ O to se pokusím. ¹¹ Prohlízejí. ¹² Šplhat, klettern.
¹³ Hlídači.

utiší; leja přestane a na nebi se měsíček s hvězdičkami ukáže. Varovníci dívají se na strom, o jablkách ani znaku.

„Nože no, či to vidíte,“ pravil syn královský, „keď ich dáka¹⁴ něvoľa do jedného v tej hrmavici obrala. Či to človek slýchal!“ – Ale darmo bažili za jablkami, jablek nebylo.

Ráno vyhlížel král svého syna, sotva se brieždit¹⁵ počalo. Nemohl se ho dočkat, až ho viděl konečně pomalu přicházeti. – Jak viděl, že nic nenese, tu mu srdce odpadlo. „Kýhože paroma, synok, veď ty nič něněsieš?“

„No nič,“ pravil syn a všecko otci pověděl. Otec se ho na vše ptal, jak strom kvete, jaké má ovoce, a jen litoval, že mu ani jednoho jablka nenechali a všechny obrali. „Ja by som preca len rád raz v mojom životě to utěšené ovocia vidieť. Keby sa len dakdo našiel, čo by ho dovarovať muohol.“ – Tu se ohlásil stredný jeho syn, že on druhou noc varovat bude. – „Nuž, len to skús, aleže smelo a opatrně, nie jako tvoj brat“ – řekl mu král. Střední syn sotva večera se dočkal. Hned si také dal do zahrady nanositi vína a pečeně a s druhy svými se tam vybral, jako jeho bratr. – Nakladli oheň, veselili se, popíjeli, jako mladí lidé. „Bračekouci,“ povídá královský syn, „treba sa nám postarať, aby sme ztaděto (odtudto) darmo něodišli. Ja tomu, čo prvé zlaté jablko odtrhně, tento muoj drahý prstěň dám!“

„Keď je tak,“ pravil jiný, „ja mu dám svoj paloš zlatý.“ – „A ja čiapku s drahým perom“ – pravil třetí. – „Stojí, stojí,“ řekli všickni a složili na hromádku prsten, palaš i čepici s pérem pro toho, který prvně jablko se stromu snese. Půlnoc se blížila, strom začal pučeti, začal kvěsti, odkvete a ukazovaly se blyskavé bobulky. Ty rostly, rostly, a již bylo viděti jablíčka, jak se mezi listem ligocú. Družina se k stromu tlačila. „Počkajtě, nach eště jako mačičok¹⁶ dozrú,“ šeptal princ; po chvíli ale sám, nemoha se dočkati, kázal: „No, teraz bračekouci, kdo skorej¹⁷!“ Všickni jako splašení hnali se ke

¹⁴ Nějaká. ¹⁵ Rozbřeskovat, svitat. ¹⁶ Za máček. ¹⁷ Kdo dřívě.

stromu s rozpjatýma rukama. Tu je zarazí neobyčejná zima, až jim tváře opekaly¹⁸; pod nohama měli klzký led, že za každým krokem na zem padali, – tma je zavalila a zima je tak pronikala, dobre neskrepeněli¹⁹.

Tato nechvíle dlouho netrvala; – tma pominula, začalo se oteplovati, led zmizel a na jasném nebi se měsíc s hvězdičkami ukázal. Chlapci dívají se na strom, tu ani jedinkého jablíčka. „Nože, no bračekouci,“ pravil královský syn, „čože z toho má byť? To sa len nikomu něstalo, čo nám. Káže²⁰ to bieda na nás prišla!“ – Daremné bylo všecko jich ustávanie²¹. Mrmlajíce posbírali svoje věci a odešli ze zahrady. Král jich čekal už. V noci ani odpočinku neměl a najisto myslel, že mu druhý syn žádost vyplní. – „No, čo tam, synku?“ ptá se král syna. „A veru nič,“ odpoví syn; „mali sme na polnoc pre zimu zahynút a na ladě údy polámať.“

Král nevěděl, kde se od divu podiet – a ustavičně hlavou kýval. Viděl, že je vše namahání darmo. „Nach si rodí pre koho chce!“ pravil konečně, „ja vidím, že je vše darmo.“ – Tu se ohlásí nejmladší syn královský, krásný to, utěšený šuhaj, že on půjde varovať. „Daj si pokoj, synok, veď vidíš, ako sa bratom vodilo,“ – řekl král.

„Keď sa ím zle vodilo, ažda sa mně vydarí,“ odpověděl syn. – Před večerem se vybral do zahrady, ale sám. Nic nevzal s sebou, jen píšťalu, na kterou si obyčejně hrával. Celá rodinka ho provázela a žehnala. – V zahradě nedaleko stromu zastal. Večer byl tichý, že se ani listek nehýbal. – Začal si pískati, nejprv pomalu, potom rychleji a rychleji; tu si pískal, jako by o něco prosil, tu jako by mu srdce puknúť mělo, tu jako by si smělosti dodával, a zase jak by mu veselost v žilách hrála. Vrchy a doliny se mu ozývaly. – Tu se pojednou blíží půlnoc. – Strom začne pučeti, kvěsti, po květu zjeví se zlaté bobulky a z těch vyrůstají zlatá jablíčka. – Královský synek se díval na strom, ale nepřestával pískat, a čím déle se na

¹⁸ Od zimy zčervenali, hořeli. ¹⁹ Nezkřehli. ²⁰ Jaká. ²¹ Namahání.

krásné ovoce díval, tím krásněji mu píšťalka vyrážela. V půlnoci tu náhle přiletí na strom jedna krásná, zlatá panička (slečna), v bílých šatech oblečena, a s ní přiletělo padesát pěkných děvčat. Začaly sbírat jablka. – Královský synek hledí, hledí a nemůže s té zlaté paničky očí spustiti – nikdy podobné krásy neviděl! Přestal pískati, ba přestal i dychati, jen se díval. – Mezitím děvčata a paní jablka sebraly, – a když je měly sebrané, spustila se zlatá paní rovno se stromu k pěknému královskému synkovi. Stál před ní jako začítaný²², nevěda, čím je. Zlatá panička se na něho usmála, uklonila hlavu a pravila sladkým hlasem: „Ťažká vec to bola vykonať, čo si ty vykonal; tvoja píšťala vyzradila tvoje nevinné, dobré srdce, a len тебе som mohla ustúpiť. Počuj²³, do-teraz²⁴ ja chodila zlaté jablká oberať, ale teraz prišol rad²⁵ na teba. Ja som oberala o polnoci, a ty ích buděš oberať na poludnie.“

Královskému synu se oči zjiskřily, duše mu strblietala. „A kdo si ty a kde bývaš?“ – ptať se jí.

„Beronou ma volajú²⁶, v Čiernom mestě bývam.“ Řekla a zmizela. – Královský syn stál jako stĺp²⁷, nespustiv očí s místa, kde zlatá panička stála. Žiaľ ho zašiel, když viděl, že je sám, a smutně si její slova opakoval. – Když se rozbřeskovalo, upamatoval se, že má jíti k otci. – Rád si viděl²⁸ otce, a proto se ponáhlel, aby ho potěšil. „Dostriehol som, dostriehol, a všetko viem!“ volal zdaleka.

„A kďže ti jablká?“ – ptať se otec.

„Jablk němám, ale buděm mať každý děň,“ odpověděl syn. „Jedno krásne zlaté diouča, volá sa Berona, ích naveky o polnoci oberalo – ale teraz mi kázalo, aby som ích ja na poludnie oberal.“

Otec hlavu radostně zdvihl, syna po tváři láskal a téměř si poskakoval, jako veselý člověk. – Jak zlatá panička řekla, tak

²² Jako by ho zařekl černokněžník. ²³ Poslyš. ²⁴ Do nynčka. ²⁵ Řad.

²⁶ Jmenují. ²⁷ Sloup. ²⁸ Měl ho rád.

bylo; královský syn v každé poledne jablka obíral a otcovi je nosil.

Půl roku bylo, jak bylo, – ale po půl roku začínal býti nejmladší synek královský zamyšlený, práce ho netěšila, jídlo mu dobře nepadlo, nic ho netěšilo, postával rád pod stromem, myslel na zlaté děvče, myslel o ní ve dne v noci. Dobádal sa²⁹, že by dobře bylo, kdyby šel Beronu hledat. Oznámil to otcí. „Dobře, muoj syn,“ řekl otec, „ja vidím, že za Beronou banuješ³⁰ a nikdě mesta němáš. Chod' sbohom, vďačně³¹ ťa na cestu vypravím.“ – Synek kázal zbroj připraviti, vybral si sluhu, nabrali potravu, sedli na koně a dali se na pochod. – Horami, polemi, vodami, přes mnohé krajiny křížom krážom³² pochodili svět, ale o Černém městě a o zlaté panně Beroně ani chýru ani slychu. Na dlouhé té cestě se vytrouili, takže nic více neměli než každý svého koně a šavli. Tu v té jejich úzkosti, co si dále počnou, přijeli k jednomu zámku. I spěchali k němu, domnívajíce se, že tam někoho najdou, u něhož by se na Černé město a cestu k němu poptali.

V tom zámku bydlela jedna ježibaba³³, matka Beronina. – Ježibaba jich viděla, jak do zámku vjížděli, ihned jim v ústrety šla, přívětivě jich vítala a žádala si věděti, proč se prikonali³⁴.

„Radi by sme vediet,“ řekl královský syn, „či tu něslychať o Čiernom mestě a o zlatej Beroně.“

„Ba veru chyrovat, děti moje,“ odpověděla ježibaba. „Tu najdetě, čo hľadatě. Berona každý deň tu do mojej zahrady na poludnie chodí a tam ju muožeteť aj vidiet, ak sa vám páči³⁵.“

Ježibaba čula, že to bude vohlač³⁶, proto se tak pěkně přihovořila; ale více na sobě znáti nedala. Poledne se blížilo a královský syn se do zahrady vybral. – Ježibaba na všecko pozorovala, a jak se trochu vzdálil, zavolala tajně sluhu, na

²⁹ Cítil. ³⁰ Želíš. ³¹ Rád. ³² Kříž na kříž. ³³ Zlá čarodějnice.

³⁴ Přišli. Říká se nejvíc u těch kteří přicházejí na námluvy. ³⁵ Líbí.

³⁶ Zkráceně, ohledač, námluvčí.

vše se ho vyptala, a že či je to ten král, co Beronu na zlatých jablkách dostihl. Sluha přisvědčil. „No,“ praví mu ježibaba, „na ty túto píšťalku, a keď prvý raz³⁷ zazreš Beronu, zapískaj na ňu, aby tvoj pán skuor³⁸ k něj bežal. A teraz choď za pánom a vykonaj, čo ti kážem.“

S netrpělivostí projížděl se královský syn po zahradě sem i tam, díval se na vše strany, ale nemohl se dočkati Berony. Tu v pravé poledne zahlédl ji sluha mezi stromovím, jásala se jako slunce. Ihned vzpomněl na ježibabin příkaz, vzal píšťalu, zapískal, a v tom okamžení pán jeho tak tuho zaspal, jako by ho zařezal. Zlatá Berona k němu přikročila, dlouho se mu do očí dívala, ale když viděla, že se neprobouzí, odešla. – Jak odešla, pán se probudil a sluha mu vyprávěl, že Berona při něm byla a právě odešla, než se měl probudit, ale o píšťale nic neřekl. I nevěděl královský syn, má-li se mrzeti na sebe, že zaspal, či na sluhu, že ho nevzbudil; všecek byl domrzen.

Na druhý den, když královský syn do zahrady přišel, opět ježibaba na sluhu pozor dávala, a vyhlídnouc si chvílku, s ním se radila, davši mu opět píšťalku. Zalíbila se naničhodnému chlapu zlatá Berona; i bylo mu tedy vhod, že pán spí a on že na ni může hleděti. – Sotvaže viděl skrze stromoví její tvář se jásati, zapískal, a pán okamžitě usnul. Berona se zase dlouhou chvíli naň dívala, i muselo ji mrzeti, že ho opět spícího našla, než neřekla nic a odešla. – Jak odešla, pán se probudil; – ale když mu sluha vše vyprávěl, tu si div vlasy nerval a sluhu div nezbil, proč ho nevzbudil. Ještě se těšil na třetí den. – Ale cože, když i třetí den ježibaba se sluhou se umluvila a ten rád se na to dal pána svého „cez lavičku previesť³⁹!“ – Jak Beronu spatřil, zapísknul, a pán i po třetí usnul jako snop. – Berona k němu přistoupila, žalostně se naň dívala a plakala – ale on se neprobudil. – Dlouho se nemohla odloučit, ale konečně přece se od něho obrátila, sluhovi pak ale takto pravila:

³⁷ Nejprv. ³⁸ Tím rychleji. ³⁹ Národní pořekadlo, tolik co někoho ošáliti.

„Povedz tvojmu pánovi, aby ti klobúk o jedon klinčec⁴⁰ nízej zavesil, že ma len tak dostaně.“ – Vtom zmizela a pán se probudil. Ihned se ptal sluhy, zdali tam zlatá paní byla, a slyše, že tam byla a co mu vzkázala, padl do hrozného zármutku. Vida, že u ježibaby nic nepořídí, odešel pryč a cestou přemýšlel, co poslední slova Beronina asi znamenají. I přemýšlel dlouho, až mu přišlo na um, že mu sluha na zradě stojí. I tu se rozpálil hněvem, uchytil šavli, máchnul sluhovi po hrdle a mžikem mu hlava odfrkla. Zem tělo jeho prehltila⁴¹.

Královský syn, nevěrného sluhy zproštěn, sám chodil horami, dolinami, rudnými cestami, kam ho oči vedly. Tu slyší strašný křik, že se až hory ozývaly. Jde za křikem a tu přijde na jednu lúčku, na které se tři čerti o kepeň⁴², papuče⁴³ a korbáčik hádali.

„Boh daj štastia; čo sa tak trháť?“ pozdravil rozpajedené⁴⁴ čerty.

„Horký⁴⁵ sa nětrhať, keď ani jedon ustúpiť něchce,“ zvolali čerti všickni najednou, div ho neohlušili.

„Něškrechtě všetci, jedon rozprávaj a vy mlčtě“ – kázal královský synek.

„Nuž, počujže. Tento kepeň, tieto papuče a tento korbáčik sme po otcovi zdědili, a je to vzácne dědictvo. – Kdo sa do kepenčoka zakrúti, toho ani čert něuvidí; kdo papuče obuje, toho hněď ta odněsie, kdě len chce; kdo týmto korbáčikom plesně, hněď je tam, kdě si zamyslí! S týmito vecami by sme sa mali podělit, ale každý chce mať i kepenčok i papuče i korbáč, a preto sa trháme.“

„Ale stě vy blázni,“ praví jim královský syn, „ja vás na skutku dobre podělím, ak pristaněť⁴⁶. V tom je prauda, že by to najlepšie bolo, keby sa to dědictvo jednému z vás dostalo; a keď ích krem toho každý chce mať, dobre, nachže všetko dostaně jedon. Ale jak! – Nuž vynditě tamto na ten

⁴⁰ Hřebík. ⁴¹ Pohltila. ⁴² Plášť. ⁴³ Pantofle. ⁴⁴ Rozezlené, zlý jak pajed.

⁴⁵ Těžko. ⁴⁶ Přivolíte.

vrch, věci tu nahajtě, a ktorý najskuor sem pribehně, dostaně vřetko. No, či sa vām to páči?“ – Blázni čerti přistali a řli vřichni tři na ten veliký vrch.

Vtom chytrý královský syn přehodil kepeň přes sebe, papuče obul, a korbáčíkem řvihna, pravil: „Chcem byť pred Čiernym mestom, kdě býva zlatá Berona!“ a v tom okamžení ho to do povětrí zdvihlo, letěl ponad vrchy, krajiny a vody, až se octnul před branou Černého města. Shodil hned plášť i pantofle a korbáč odhodil. Jedna z těch pěkných padesáti děvčat, co s Beronou přilétaly jablka obírat, právě se tam ne-daleko motala⁴⁷. Jak spatřila královského syna, běžela hned své paní to oznámit. – Berona nechtěla uvěřiti, myslela, že on se k ní nikdy nedostane, poslala druhou, třetí z panen, ale když vřecky jednostejně tvrdily, že je to on, tu k němu pospíchala, by ho vítala. – Spolu s ní přihnali se za královským synem i ti tři čerti. „Sto okovaných!“ zarevali jedním hlasem, „sem kepeň, papuče a korbáčik!“ – Královský synek jim to hodil a pěkně jim poděkoval. Bez jejich bláznovské hádky nebyl by se dostal ku zlatému svému děvčeti. Ta si ho zavedla do svého zámku a udělala ho pánem nad sebou i celou krajinou. Kdyby byli neumřeli, mohli žiti ještě!

⁴⁷ Sem tam chodila bez zaměstnání.